

Kennismaking met de nieuwe secretaris van het bestuur – Margreet E. Oudenes

Sedert 1 juli 2016 ben ik Annette ten Doeschate opgevolgd als ambtelijk secretaris van de L.J. Maria Stichting.

Ik ben mijn Theologiestudie begonnen op HBO-niveau aan het vermaarde katholieke studiehuis aan de Keizersgracht in Amsterdam. Ik heb daar een heel leuke en leerzame tijd gehad, en mijn bachelor-diploma behaald. Met een aantal cijfers op zak van het master-HBO toog ik naar de Katholieke Theologische Universiteit Utrecht (nu 'in goed Nederlands' the Tilburg School of Catholic Theology en daar heb ik mijn HBO-bachelor omgezet naar een Academisch bachelor, na Grieks, Hebreeuws en Latijn te hebben gestudeerd alsmede enige andere benodigde vakken. Daarna heb ik mij helemaal toegelegd op de Exegese, en wel op de paulinische briefliteratuur (dit betreft dus de brieven van Paulus). Daar waren nog twee tentamens Grieks voor nodig. Mijn doctoraal examen Exegese kon ik daarna afronden.

Ik denk met veel plezier terug aan mijn studietijd. Mijn Theologiestudie is een geschenk voor het leven, want ik kan er heel veel mee doen. Van een behoorlijk aantal brieven van Paulus, maar ook van die van Johannes en Jacobus, heb ik werkvertalingen gemaakt. Woord-voor-woord, letter-voor-letter ontleed, alle teksten volledig uitgeschreven in het Grieks en in het Nederlands. Alle verba nog eens extra geschreven en ontleed. De mij nog onbekende Griekse woorden zoek ik alle op in een klassiek Grieks woordenboek, zodat ik tot een zo min mogelijke reeds ingekleurde vertaling kon komen. En van dat alles leer ik heel veel, ook voor mijn andere werkzaamheden. Je leert om te zoeken, te speuren, te ontleden en vervolgens teksten beter te lezen, te implementeren en ze te verbinden met andere literatuur.

Met een aantal Paulus-enthousiastelingen vorm ik een studiegroep met priesters, predikanten, promovendi en studenten waarin we elkaar veel leren over deze grote apostel. In januari zonderen wij ons voor de tweede keer af in de Abdij van Egmond om met elkaar te studeren. Een van de Amsterdamse docenten, nu hoogleraar Exegese in Utrecht, richtte ook een leesgroep op. Vele malen zijn wij bijeen geweest om paulinische teksten te lezen.

Het is grappig dat ik nu in mijn eerste bestuursvergadering met drie docenten van de Keizersgracht om de tafel zat. Volgens mij ga je er ook niet ouder uitzien als theoloog, want ik vond ze na jaren nog even vitaal van aanzien. Bij een andere, nog immer dynamische, oud-(priester)docent ga ik vaak naar de eucharistieviering. In zijn preken weet hij als geen ander de immens heftige tijd - die wij thans beleven in geloof, kerk, samenleving, politieke en religieuze overtuigingen, begin en eindigheid van menselijk leven - te duiden.

Graag verbind ik het verleden met het heden; ik heb een zeer godsdienstige opvoeding gehad. Mijn ouders lazen veel en leefden mee met de mensen in de plaatselijke en nationale samenleving. Het beroep van mijn vader bracht met zich mee dat er vele mensen bij ons thuis kwamen met even zo vele kerkelijke achtergronden. Ook leerden mijn ouders ons kritisch te kijken naar geloof, politiek en handel. Ik was de vierde van vijf 'babyboomers'. Een zin van mijn ouders begon nog vaak met 'voor', 'tijdens' of 'na' de oorlog. Zelf refereer ik ook graag aan allerlei belevenissen uit mijn jeugd en jong-volwassenheid, waarin je zo intens de dingen in je opneemt.

Leef ik in het verleden.....? Het antwoord kwam van de historicus Prof. dr. H.W. von der Dunk in een interview uit de NRC: 'De rebelse, populistische generatie weet heel goed wat niet deugt, maar heeft geen visie omdat men geen wortels in het verleden heeft. Terwijl juist in het verleden de krachten liggen, die je hebben gevormd, en inspireren voor de toekomst'. Ik ben om zo te zeggen een mens van leermeesters, voorbeeldfiguren. De 'onderkoning' van Nederland, mr. Piet Hein Donner (vice-president van de Raad van State) placht nogal eens te zeggen: Wanneer je geen goede reden hebt om 'neen' te zeggen, moet je 'ja' zeggen. En dat is doorslaggevend geweest voor mij om tot het bestuur van de L.J. Maria Stichting toe te treden.

Graag wil ik met dit verhaal laten zien hoe leuk het is om kennis op te doen, om goed te studeren met je verstand én met je hart. En dat je er iedere nieuwe dag iets mee kunt doen.

Een dynamische verhaalcultuur – Liesbeth Hoeven

21 januari 2015 was een feestelijke dag: ik verdedigde aan Tilburg University mijn proefschrift over ruim zeven decennia van herdenken en vieren van vrijheid in Nederland. In de afgelopen jaren onderzocht ik hoe de herinneringscultuur zich na de Tweede Wereldoorlog heeft ontwikkeld tot een dynamische verhaalcultuur.

Vanaf de bevrijding circuleren er twee soorten verhalen waarmee we de herinnering aan het oorlogsverleden levend houden: de zogenoemde ‘master narratives’ en ‘counterstories’. Ik ontleen deze begrippen aan de verhaaltheorie van de Amerikaanse filosofe Hilde Lindemann Nelson en beschrijf hoe deze verhalen over het verleden mede vorm geven aan een actuele identiteit van onze samenleving. Allereerst zijn er de grote verhalen, de zogenoemde ‘master narratives’. Deze verhalen dragen bij aan ons gemeenschappelijke mens- en wereldbeeld. Zij laten zien welke normen er in een samenleving gelden en rechtvaardigen ons handelen. De verzetsmythe die ontstond direct na de bevrijding, met zijn traditionele nationale en ideologische voorstellingen van de geschiedenis, is hiervan een voorbeeld.

Het beeld van een eensgezinde en heldhaftige strijd tegen de bezetter, zo schrijft cultureel antropoloog Rob van Ginkel in zijn vuistdikke studie naar de herdenkingscultuur in Nederland, bleef in ons land tot het eind van de jaren zestig bewaard. Alle ervaringen en herinneringen die een bedreiging vormden voor het beeld van een vitale samenleving in een fase van wederopbouw, werden uitgesloten van het grote verhaal. Dit brengt mij tot een beschrijving van de tweede verhaalvorm: de zogenoemde ‘counterstories’. Deze kleine verhalen stellen de voor ons zo vanzelfsprekend geworden ideeën, beelden en culturele praktijken onder kritiek. Counterstories brengen dimensies van een herinneringscultuur aan het licht waarvoor in een master narrative niet of nauwelijks plaats is. De slachtoffercultus die in de jaren zestig opkwam in reactie op de verzetsmythe, is hiervan een voorbeeld. De impact van de oorlog werd toen, aldus Van Ginkel, zichtbaar in de individuele geschiedenissen van slachtoffers buiten het verzet en zonder militaire achtergrond.

Door de vele verhalen van deze ‘vergeten slachtoffers’ – denk aan de getuigenissen van Joden, Sinti en Roma, Jehova’s getuigen, homoseksuelen, van Indiëgangers en slachtoffers van de kampen in Azië, getuigenissen van kinderen van ‘foute’ ouders –, op basis van hun ervaringen kwam er, zoals sociologe Jolande Withuis registreert, ruimte voor pijn en emotie. Er was tijdens de oorlog niet alleen gestreden, zo bleek, maar ook geleden. Wiens lijden verdiende het meeste aandacht? Welk verhaal was het belangrijkste? Naar verloop van tijd ontstond er rivaliteit tussen de verschillende groepen slachtoffers. Al deze groepen hadden eigen oorlogsherinneringen, eigen herdenkingen en eigen gedenktekens. De verhalen en geschiedenissen van de verschillende herinneringsgemeenschappen kregen letterlijk een plaats in de samenleving. Maar de verbinding ertussen ging steeds pijnlijker ontbreken.

Vanuit de mythe van het slachtofferschap moest opnieuw worden gezocht naar een verhaal dat samenhang zou brengen en dat tegelijkertijd plaats zou bieden aan de uiteenlopende ervaringen van verschillende groepen in de oorlogsjaren. De opkomst van de vele counterstories was het resultaat geweest van een uitermate productieve strijd tegen de uitsluiting van groepen slachtoffers binnen het kader van de verzetsmythe. Maar een

zingevend of overkoepelend verhaal ontstond hieruit niet. Daartoe zou de slachtoffermythe moeten uitgroeien tot een nieuw master narrative. Dit master narrative moest aan ten minste twee criteria voldoen. De tekortkomingen van het verleden moesten, anders dan binnen de verzetsmythe, worden erkend. In aanvulling op de slachtoffermythe, moesten deze tekortkomingen niet alleen worden aanvaard als een pijnlijke waarheid, maar worden ingezet als een les waarvan men had geleerd.

Het grote verhaal, het master narrative, dat wij sinds de jaren tachtig kennen en dat aan beide criteria beantwoordt, laat zich samenvatten onder de noemer 'Nooit meer Auschwitz'. In het verzet tegen oorlog, onderdrukking en conflict houdt dit verhaal 'de fakkel van vrijheid' brandend, zo is de idee. Maar met iedere nieuwe vorm van genocide die zich sinds het einde van de twintigste eeuw aandient (ik denk aan de massamoorden in Joegoslavië, in Rwanda) verliest dit grote verhaal steeds meer aan overtuigingskracht. De strijd tegen uitsluiting en marginalisering blijkt een mooi ideaal dat niet langer strookt met de realiteit. Vanaf het begin van de eenentwintigste eeuw, worden we bovendien in toenemende mate geconfronteerd met het verlies van de vertellers van de vele kleine en persoonlijke verhalen die de boodschap 'Dit nooit meer!' van oorsprong betekenis geven. De mensen die de oorlog zelf hebben meegemaakt en die ons uit eigen ervaring kunnen vertellen over wat het betekent wanneer onze vrijheid in de kern wordt aangetast, zijn binnen afzienbare tijd niet meer onder ons aanwezig.

Zou 'de fakkel van vrijheid', op basis van deze ontwikkelingen, langzaam uitdoven? Ik denk van niet. Maar het master narrative, waarmee we ruim drie decennia uitdrukking geven aan het herdenken en het vieren van vrijheid in ons land, is wel toe aan herziening. De zoektocht naar een gemeenschappelijk verhaal gaat verder en dat is goed. Zolang we de grenzen van het verhaal waarin we geloven en waaraan we waarde hechten blijven opzoeken, kunnen we onze horizon blijven verbreden en kan onze samenleving zich blijven ontwikkelen. De opeenvolging van en het samenspel tussen de verhalen die in onze cultuur circuleren, houden kortom het vertrouwen in vooruitgang levend. Juist deze vooruitgangsgedachte laat zich op basis van het huidige master narrative moeilijk verdedigen. 'Nooit meer Auschwitz' is een uitspraak die de identiteit van onze samenleving in beginsel op een negatieve wijze vormgeeft. Het master narrative maakt vooral duidelijk waarmee wij ons niet willen identificeren: Auschwitz. De vraag hoe het vrijheidsideaal dat erin besloten ligt zich naar de toekomst toe laat doorgeven, blijft vooralsnog onbeantwoord. Het is deze vraag – hoe geven we vrijheid door via het vertellen van verhalen - die ik in mijn proefschrift, aan de hand van vier mooie casestudies, verder heb uitgewerkt.

Dankzij een gift van de L.J. Mariastichting, waarvoor ik de donateurs zeer erkentelijk ben, werd jarenlang onderzoek beloond met een handelseditie van mijn proefschrift: de droom van iedere promovendus!

Liesbeth Hoeven, *Een boek om in te wonen. De verhaalcultuur na Auschwitz* (Dissertatie Tilburg 2015; Hilversum: Verloren, 2015, 310 pp., isbn 978 90 8704 491 6).

Samenwerking van de OGA en LJ Mariastichting – Piet Hein Dieben

Sinds eind jaren zestig bestaat de Opleiding voor Godsdienstleraren Amsterdam (OGA). In Amsterdam verzorgde zij op MO-A en -B niveau een theologieopleiding voor catecheten, tweede en eerste graad. Begin jaren tachtig streefde de inmiddels sterk gegroeide opleiding ernaar om aan de eisen van door het rijk opgerichte HBO-opleidingen te voldoen en voor rijkssubsidie in aanmerking te komen. Dit werd mogelijk door de opleiding onder te brengen bij de Katholieke Leergangen Tilburg, later onderdeel van Fontys Hogescholen. De stichting OGA bleef bestaan maar nu als een fonds ter ondersteuning van de opleiding en van studenten aan de HBO-theologie in Amsterdam (sinds 2010 verplaatst naar Utrecht). Inmiddels is deze ondersteuningsdoelstelling verbreed tot het ondersteunen van projecten ter bevordering c.q. vernieuwing van het katholieke godsdienstonderwijs op scholen en catechese in geloofsgemeenschappen. De OGA heeft in het afgelopen jaar contact gezocht met de LJ Maria Stichting omdat zij voor een deel vergelijkbare doelstellingen en doelgroepen heeft. De beide stichtingen hebben besloten om, ook al blijven zij zelfstandig, zeer nauw samen te werken. Zij vergaderen op dezelfde dag en locatie direct na elkaar. In het bestuur van de ene stichting is een vertegenwoordiger van het bestuur van de andere stichting opgenomen. Zo kunnen zij nagaan binnen welk fonds een aanvraag tot financiële ondersteuning het best kan worden ondergebracht. De besturen beschikken over de zelfde penningmeester en de OGA kan gebruikmaken van de secretariële faciliteiten van de LJ Maria Stichting. Deze samenwerking loopt sinds december vorig jaar. Wij hopen dat deze heel vruchtbaar zal zijn.

OGA, tijdelijk adres: Tuingracht 10, 1483 AP De Rijp, email: h.dieben@quicknet.nl

Toezending van de Nieuwsbrief.

Zoals eerder in een Nieuws brief is aangegeven, wil het bestuur uit oogpunt van efficiency en kostenbesparing de Nieuwsbrief zoveel als mogelijk per mail verzenden. Mocht u nog geen mailadres hebben opgegeven dan verzoek ik u dit kenbaar te maken door mij een e-mail te zenden naar onderstaand mailadres. Hartelijk dank voor uw medewerking!

Margreet E. Oudenes

Bestuursleden:

drs. C.C.G.M. 't Mannetje, voorzitter
mevrouw M.E. Oudenes MA, secretaris
mevrouw C.A.M. van den Heuvel-van Maarseveen, penningmeester
zuster drs. Baptiste Tuin O.P.
mevrouw Dr. M.C.H. van Dijk-Groeneboer
dr. C.N. de Groot
drs. P.H. Dieben

Secretariaat: Preludeweg 336, 2402 HM Alphen aan den Rijn
Telefoon: 0172 - 421704

Email: m.e.oudenes@casema.nl

Website: www.ljmariastichting.nl

Bankrekening: NL28 INGB 0000 5756 96